

TANULMÁNYOK / ARTICLES

Bevándorláspolitika és többszintű kormányzás: osztrák tapasztalatok

Immigration policy and multilevel governance – Austrian experiences

HARDI TAMÁS, PATAY TÜNDE

HARDI Tamás: tudományos főmunkatárs, Magyar Tudományos Akadémia, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 9002 Győr, Pf. 420.; hardit@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0002-9778-2840>

PATAY Tünde: doktorjelölt, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola; 9026 Győr, Egyetem tér 1.; tuendepatay@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7045-5903>

KULCSSZAVAK: Ausztria; bevándorlás; integráció; migrációpolitika; regionális politika

ABSZTRAKT: A nemzetközi vándorlási folyamatok nemzeti és regionális szinten is formálják a gazdasági teljesítményt, a munkaerőpiac jellegét, a társadalom szerkezetét és igényeit. A bevándorlás pozitív hatással lehet a versenyképességre, azonban fiskális, társadalmi és strukturális feladatokkal is számolni kell. Jellemzően a jövedelemkülönbségek és a munkaerőpiaci diszkrimináció, a térségi és a társadalmi szegregáció, illetve a jóléti ellátás területén jelentkező kihívásokra kell megoldást találnia a politikának.

Ausztriába az utóbbi évtizedekben évente átlagosan 120 ezer új bevándorló érkezett – a mostani menekültügyi hullámtól eltekintve. Ma több mint másfél millió migrációs háttérrel rendelkező személy él az ország területén, túlnyomó részük első generációs bevándorló. Az osztrák tartományok, illetve az egyes települések maguk is felismerték a bevándorláshoz kapcsolódó törekvések és intézkedések jelentőségét. A nemzetközi vándorlási folyamatok vizsgálata mégis túlnyomórészt nemzeti szinten történik, illetve egy-egy nagyvárosra, településre fókuszál.

A tanulmány a jogszabályok és migrációpolitikai dokumentumok összevetése alapján elemzi Ausztria és tartományainak bevándorláspolitikai lehetőségeit, célkitűzéseit, prioritásait. Rámutat a többszintű, integrált kormányzás sajátosságaira, kiemelve a főbb feladatköröket, valamint a főbb különbségeket.

Tamás HARDI: senior research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences; Pf. 420., H-9002 Győr, Hungary; hardit@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0002-9778-2840>

Tünde PATAY: PhD candidate, Doctoral School of Regional and Economic Sciences, Széchenyi István University; Egyetem tér 1., H-9026 Győr, Hungary; tuendepatay@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7045-5903>

KEYWORDS: Austria; immigration; migration policy; regional policy

ABSTRACT: This study examines the role of multi-level governance in the context of immigration and integration policies. It explores the functions of national and sub-national governments (provinces) in managing migration and integration of immigrants, with a focus on Austria as one of the European host countries. Austria has been involved in international migration in many ways for over a century. Today 12.5% of the population have foreign nationality and almost 20% have a migration background.

The countries of Europe face different migratory challenges. Previous research has shown that migration is one of the main factors that shape and accelerate the development of urban areas. On the other hand, increased mobility has negative effects as well. Some countries pursue restrictive strategies while others allow easier access to labour markets and social systems. In general, the effective integration of immigrants is one of the key factors for progress in European convergence. The elements of the European migration policy aim to harmonise legislation and management tools and maximise the positive impact of migration flows while at the same time finding solutions to the related problems. A cross-country comparison demonstrates that these instruments and solutions still differ: There are European countries that have restrictive policies, while others are open to multiculturalism and facilitate access to equal rights, including political and social entitlements. An analysis of the strategies of the traditional host countries reveals a number of factors underlying the differences in the immigrant integration and labour market performance in these countries. Although regional differences and local responsibilities have become particularly important in recent decades, the literature focuses primarily on the national level or on capitals. It is also about the inclusion of immigrants from different perspectives. This may be because naturalisation and immigration policies are always decided at the national level. However, policies at the local level have a more direct impact.

Discussions point out, that Austrian policy on settlement and naturalisation is one of the most restrictive in Europe and take only partly into account the integration performance of immigrants, their individual abilities and life circumstances. The sub-national authorities of Austria have, however, recognised the importance of the integration of immigrants. Various integration instruments have been developed – in Graz already from the appearance of the first guest workers. Only from the year 2000 can we speak of nationwide intensive integration efforts. The cooperative attitude of the provincial governments and the priority of information transfer among the actors has positive effects on the labour market and, as a consequence, on the social as well as the economic development of a region.

Based on secondary data research and analysis of concepts and other government documents, the first part of the study summarises the structure of modern migration movements into Austria with special reference to the provinces. The second part explains how the federal government and the provinces perceive and control immigration and shows interesting similarities and differences between and within the levels.

Bevezetés

A migrációs kihívások a nyugat-európai országok számára nem új keletűek. A bevándorláspolitikák mindenütt folyamatosan formálódtak, a vándormozgalmakra adott reakciók ma sem mutatnak egységes képet. Ezzel párhuzamosan

egyreszert e kihívások adják a migrációpolitika jelentőségét. Másrészt a migráció tényezői a kutatások visszatérő témái is voltak. A taszító és vonzó tényezők először Ravensteinnél jelentek meg (1885), aki a gazdasági tényezőket és a távolság szerepét emelte ki. Hoerder (2002) elméletével hangsúlyozhatjuk a bevándorlás politikai irányításának szerepét: a határon átnyúló migrációs folyamatokat négy síkon történő vizsgálata alapján érthetjük meg (a küldő és fogadó régió társadalmi-gazdasági elemzése, a közvetítő csatornák – az intézményi háttér – vizsgálata, valamint az elemek közötti kapcsolatrendszer alakulása). A Hoerder-féle négy síkról Hardi és Lampl (2009) kiemelte, hogy e tényezők nem csupán minősítik, de ösztönzik is a határon átnyúló mozgásokat. A közvetítő csatornákat, azaz a politikai, intézményi hátteret Böröcz (2002) egyrészt határokat nyitó és záró ajtóként (tiltás-engedélyezés), másrészt hídként (vonzás) nevezi meg modelljében. Az elméletek összegzése alapján úgy véljük, hogy a politika nem csupán a feltételrendszert határozza meg vagy a már letelepedett bevándorlók élethelyzetét formálja, hanem taszító, illetve vonzó tényezőként is értelmezhető.

A migrációs és integrációs politikák összevetése, az alkalmazott eszközök értékelése az Európai Unió tagországaiban fontos téma (Kováts 2014); az unió által szorgalmazott kutatások fejlesztették és bővítették a migrációpolitikákkal kapcsolatos indikátorokat. Ezek az indikátorok egyrészt nem teljes körűek, másrészt csak a nemzeti szint törekvéseire vonatkoznak (Ellerman 2013). De Haas, Natter és Vezzoli (2015), noha 45 ország jogi szabályozását vetették össze tanulmányukban, hiányolják a nemzeti szinten túlmutató kutatásokat. A szubnacionális szint kutatásai csupán egy-egy település vagy régió kiemelt kihívásaival foglalkoznak, mint például a társadalmi problémákkal vagy az ingázás kérdéskörével (Bjerre et al. 2015).

Európa-hoz hasonlóan az 1970-es évek közepétől, az akkori válság után Ausztriában is szigorodott a migrációpolitika szabályozása. Emiatt azonban, ahogy az osztrák letelepedési statisztikák mutatják, a külföldi munkaerő beáramlása és a nem munkavállalási célból érkezők megjelenése csak időlegesen torpant meg. Az 1960-as évek konjunktúrája alatt évente 20–40 ezer munkavállalási célú bevándorló érkezett az országba, és tíz év alatt közel 300 ezer külföldi munkavállalóval nőtt Ausztria munkaerő-állománya (Currle 2004). Az országban a statisztikák szerint ma már több mint másfél millió, lakcímmel rendelkező első vagy második generációs bevándorló él.

Ausztria tapasztalatainak ismerete, illetve a migrációs politikában a többszintű kormányzás szerepének feltárása a hazai kutatások számára is érdekes

lehet. Mindez nem csupán az uniós célkitűzések miatt időszerű, hiszen a volt szocialista országok – noha a történelmi és a gazdasági háttérből kifolyólag sajátos vándorlási jegyeket mutatnak – a nyugati mintákat idővel átveszik (Manssor, Quillin 2006). Emellett a külföldi munkavállalás vagy a tanulmányi célú letelepedés egyik kedvelt célállomása Ausztria, ahol 2011, azaz a munkaerőpiaci nyitás óta már az engedélyezés sem jelent akadályt – bár az újonnan érkezők ma még mindig bonyolult adminisztratív feltételrendszerrel találják szemben magukat.

Célkitűzés és módszertan

A tanulmány célja, hogy feltárja a többszintű kormányzás szerepét a migrációpolitikában. Az migrációpolitikai és integrációs eszköztár összehasonlító elemzése alapján összegzi Ausztria, illetve tartományainak jogi lehetőségeit, törekvéseit és prioritásait. Rámutat a feladatkörök vertikális és horizontális integráltságának szükségességére, de a hangsúlyeltolódásokra is.

A tanulmány először összegzi a bevándorláspolitikai feladatait, alapvető témaköreit, valamint ezek megjelenését Ausztria bevándorlástörténetében a 2. világháború utáni időszakban. Az ezt követő részek rámutatnak a többszintű kormányzás jelentőségére, illetve bemutatja a kompetenciaszintek jogi háttérét és szerepét a migráció irányításában. Összevetik az egyes tartományok koncepcióit, a fejlesztési célkitűzésekben megjelenő bevándorláspolitikai tartalmakat, prioritásokat és ezek hasonlóságait-különbségeit.

A „migrációs háttérrel rendelkező személy” (migráns, bevándorló) fogalmát az ENSZ 2014-es ajánlása szerint definiáljuk, melyet az osztrák statisztikai hivatal is alkalmaz: migrációs háttérrel beszélünk, ha mindkét szülő külföldön született, függetlenül az adott személy jelenlegi állampolgárságától. Ezen kívül a statisztikai adatfelvétel megkülönböztet külföldi állampolgárságú személyeket (akik még nem vették fel a fogadó ország állampolgárságát), valamint első generációs (saját maga telepedett le) és második generációs (a szülők vándoroltak be) bevándorlókat.

A bemutatott kutatás kvantitatív része alapvetően az osztrák statisztikai hivatal (Statistik Austria) és Ausztria belügyminisztériumának (Bundesministerium für Inneres) adataira támaszkodik. A vizsgálat kvalitatív részéhez a tudományos előzmények összevetése mellett az Európai Unió, Ausztria, valamint Ausztria tartományainak bevándorlással kapcsolatos jogszabályai, illetve a bevándorlók integrációjával kapcsolatos és fejlesztéspolitikai dokumentumai nyújtottak alapot. Tanulmányunk elkészítésekor a tendenciák értékeléséhez elsősorban 2015-ig, az új menekültügyi hullám kezdetéig dolgoztuk fel az adatokat, a 2016-os és 2017-es bevándorláspolitikai intézkedésekre csak érintőlegesen térünk ki. A tanulmány nem elemez aktuálpolitikai kérdéseket, azaz a jelenlegi menekültügyi politika döntéseit, azonban – ahol ezt az elemzés megkívánja – rámutat a mene-

kültstátusz vagy az illegális letelepedés problematikájára. Nem célunk kiegészíteni vagy cáfolni a bevándorlás társadalmi és gazdasági következményeiről szóló kutatások eredményeit, továbbá nem tárgyaljuk a határon átnyúló régiók versenyképességi elemeit, hiszen e kérdéskör önálló kutatási munkát érdemel.

A bevándorláspolitika szerepe

A migráció szabályozása magában foglalja mindazokat a jogi normákat, amelyek az emberi vándorlással, a tartózkodási hely megváltoztatásával függnek össze (Oltmer 2017). Célja, hogy hatékonyan reagáljon a ki- és beutazás aktuális helyzetére, egyben legyen alkalmas az emberi vándorlás tendenciáinak befolyásolására (Hautzinger, Hegedüs, Klenner 2014). A bevándorláspolitika e folyamatokat próbálja irányítani, a kihívásokra választ adni, a kapcsolódó előnyöket kiaknázni. A bevándorlók letelepedésének és beilleszkedésének meghatározása, emellett a fenntartható fejlődés megvalósítása, a közösségi feszültségek enyhítése a fogadó nemzetre hárul. Ma, a globalizáció körülményei között, a feladatok decentralizálása, delegálása vagy privatizációja mellett még mindig számos feladat hárul az államra a védelmi, társadalmi, kulturális, egészségügyi, szociális, környezeti területeken (Kutasi 2012).

Goodhart (2004) a bevándorláspolitikai irányvonalak két típusát különbözteti meg: az asszimilációt megkövetelő, illetve a sokszínűséget, multikulturalizmust támogató politikai irányvonalat. Mind a politika, mind a tudományos irodalom eltérő terminusokat használ – asszimiláció, integráció, befogadás, beilleszkedés –, az érkezők és a fogadók felelősségét is különbözőképpen értelmezve (Treibel 2011). Thorsby (2001) kiemeli, hogy ugyan a diverzitás a megújulás motorja, a meglévő erőforrásokkal céltudatosan kell bánni. A diverzitásból adódó társadalmi problémákkal foglalkozó vizsgálatok a diszkriminációból és a kulturális különbségből eredő feszültségeket állítják fókuszba (Angenedt 2000).

A bevándorlás nemzetgazdasági hatásai korántsem egyértelműek. Az államháztartás bevételei egyrészt nőhetnek, javulhat a gazdaság teljesítménye, másrészt nőnek a kiadások is (Ortega, Peri 2009). Például Borjas (2001) vagy Smith és Berry (1997) az államháztartási kiadások, különösen a szociális támogatások problematikáját emelik ki. Biff (2017) hozzáteszi, hogy a bevándorlás által javítani kívánt népesedéspolitika nagyobb anyagi és nem anyagi terheket ró a köznevelésre és a közoktatásra.

A migrációkutatásban gyakran idézett kutatók meghatározó tényezőnek a foglalkoztatottak demográfiai összetételét, jövedelmi helyzetét, illetve a munkanélküliség alakulását tartják (Camarota 2004; Hanson 2005). A mobilitással járó képességek, az információk, a tudás áramlása nélkülözhetetlenek a fejlődéshez. Ugyanakkor véleményünk szerint a versenyképesség szempontjából figyelembe kell venni a munkaerőpiacon kívül lévő, inaktív rétegeket is.

A bevándorlással kapcsolatos politikai hozzáállás, az uralkodó hatalom migrációs politikája meglátásunk szerint nem csupán a társadalmi és a munkaerőpiaci integráció kérdését veti fel: a fogadó állam és település jólétének és jólétének minden területét érinti. Mivel a bevándorlás hatásai egy nemzet versenyképességének számos területén és több érdekelt szemszögéből mutatkoznak, a migráció szabályozásának szakpolitikákban betöltött szerepe is fontos kérdés. Hervainé Szabó (2015) a politikai eszközöket a megelőző és a megváltoztató csoportba osztja. Haindorfer (2013) szintén rámutat arra, hogy a nemzetközi migráció irányítása és kezelése többdimenziós folyamat, kiemeli a bevándorlók új és régi társadalmi kapcsolatrendszerének összefonódását és szerepét a letelepedés alakulásában. A küldő és a fogadó ország egyaránt támogathatja e kötelek megerősítését (Faist 2000), a politika meglátásunk szerint azért is felel, hogy e kapcsolati tőke az ország vagy a régió versenyképességi elemekre pozitív hatással legyen.

Az Európai Unió kiemelt, ágazatokat átfogó feladatai közé tartozik a migráció kihívásainak enyhítése, illetve a megoldások kifejlesztése, a jogi és adminisztrációs eszközök összehangolása (European Commission 2000, 2003). Az unió emellett – még 2015-ben is – a vándorlási folyamatokban rejlő előnyök kiaknázására, a bevándorlás pozitív hatásaira, illetve a gazdasági fejlődéshez való hozzájárulására hívja fel figyelmünket (European Commission 2015).

A nyugat-európai célországok migrációval kapcsolatos törekvései az unió uralkodó háttér mentén alakulnak, ugyanakkor eltérések is megfigyelhetők. A három jellegzetes európai migrációpolitikai típus a szigorú politikát folytató rezsimek (például Ausztria), a támogató, multikulturális elveken alapuló rendszerek (Hollandia), illetve a részlegesen szigorú, inkább a piaci folyamatokra hagyatkozó politikák (Nagy-Britannia) (Patay 2017).

A migrációkutatásban a tanulmányok túlnyomó része a nemzeti szintű kontextust helyezi előtérbe (Oltmer 2017). Ennek egyik oka az, hogy a letelepedéssel és tartózkodással kapcsolatos politikákat, az állampolgársággal kapcsolatos koncepciókat, illetve a gazdaságpolitikai törekvéseket nemzeti szinten határozzák meg (Descy 2014). A gyakorlatban a globalizációs jelenségekkel párhuzamosan felértékelődtek a regionális és a helyi tényezők, és ez új, makro- és mikroszintű politikai és stratégiai feladatoknak adott teret. Mohan (2010) például a regionális fejlődés olyan szempontjait emeli ki, melyeket a neoklasszikus és neoliberális elméletek figyelmen kívül hagynak, azonban a regionális migrációkutatás szempontjából fontos kiindulási pontot jelentenek. Ide tartoznak a területi hatalommegosztás kérdései, a politikai és intézményi keretek. Valler (2010) szintén a helyi politikák, beavatkozások felelősségét, illetve ezek kutatását hangsúlyozza. A regionális és helyi szintek felelősségének kérdése mellett a versenyképesség alakulásában a kooperáció (Rechnitzer 1993), illetve a döntési és intézkedési folyamatok integráltsága is szerepet játszik (Risse-Kappen 1996).

Ausztria bevándorlási folyamatai a 2. világháború után, európai kontextusban

Az Európai Unió országai történelmükben és gazdasági szerkezetükben különböznek egymástól, így a bevándorlási folyamatok és hatásai is eltérőek. A kelet-európai, volt szocialista országokra jellemző migráció a történelmi, politikai háttér miatt egyedi jegyeket mutat (Tomka 2009). A szakirodalom általában három: északi, déli és nyugati típusú migrációs térségeket említ, azonban az Egyesült Királyság és Írország az elemzésekben néhol negyedik típusként szerepel (Modood, Salt 2011).

Európa a 2. világháborút követően intenzív vándorlási mozgalmaknak volt tanúja. A migrációs folyamatokat egyrészt a politikai döntések – dekolonizáció, áttelepítések – határozták meg, másrészt a konjunktúra és a befogadó országok új bevándorláspolitikája játszott nagy szerepet (Armbruster 1996). Az 1980-as évektől – miután az ideiglenesen toborzott vendégmunkások és családjaik a fogadó országokban maradtak – szembesültek az európai államok a bevándorolt népesség társadalmi és munkaerőpiaci integrálásának kérdésével (Fassmann, Münz 1996). Folyamatosan érkeztek és érkeznek az újabb bevándorlók a családgyejesítés érdekében, tanulmányi vagy munkavállalási céllal, menekültként vagy illegálisan.

Ausztriában az utóbbi évtizedek statisztikáit és azok gazdasági-jogi kereteit vizsgálva több migrációs hullámot különíthetünk el. Az 1960-as évek elejétől az 1973-as válságig évente átlagosan 30 ezer külföldi (elsősorban Jugoszláviából és Törökországból) érkezett az országba vendégmunkásként, ugyanakkor összesen 90 000 osztrák állampolgár hagyta el az országot (különösen Németország és az USA felé). A politika – munkaerőpiaci megfontolásokból – gyakorlatilag semmilyen akadályt nem gördített a vándorlási folyamatok elé. Az 1980-as évek közepéig a dekonjunktúra időszakában kevesebb bevándorló érkezett, a migránsok jó része haza- vagy továbbvándorolt, az osztrák állampolgárok hazatértek. Az 1990-es évek közepéig ismét jelentősen nőtt az érkezők és egyúttal a kivándorló hazai népesség száma. Az időszak a menekültügy új korszakát is jelentette, hiszen a bevándorlók száma a világpolitikai változások következtében nőtt meg drasztikusan. 1995-ben ismét erősen visszaesett, majd 2003, illetve különösen 2011 után jelentősen megnőtt a bevándorlók száma.

Ausztriában a külföldi állampolgárok átlagéletkora egyre csökken, 2015 elején 35,1 év volt, míg az osztrák állampolgároké 43,5 év; az unió tagországai-ból érkezettek általában idősebbek, a harmadik országból érkezők pedig fiatalabbak. A tanulmányi célból az országban tartózkodók száma is folyamatosan nő. A 2000 utáni munkaerőpiaci mutatószámok alapján megállapítható, hogy az osztrák munkaerőpiac néhány aspektusból jól kiaknázza a migrációs előnyöket. Ide tartoznak a bevándorlók számára „fenntartott” munkahelyek (melyeket túlnyomórészt migrációs háttérű munkavállalók töltenek be), a hiányszakmák külföldi munkaerővel történő feltöltése, illetve a munkaerő beáramlásának képzettség alapján differenciált irányítása.

Ausztria területére 2014-ben 170 115 új bevándorló érkezett a statisztikai hivatal adatai szerint: 100 ezren az európai gazdasági térségből, 70 ezren harmadik országból, ezen belül 16 ezren európai harmadik országból. Ez 2013-hoz képest 12,4%-os növekedést jelent. Ugyanakkor az elmúlt években évente közel 100 ezer személy el is vándorolt Ausztriából. 2015. január 1-jén Ausztria teljes népessége 8 584 926 fő volt, a már letelepedett, migrációs háttérrel rendelkezők száma 1,715 millió fő. Közülük 1,254 millióan külföldön született, első generációs bevándorlók, 460 ezren pedig már Ausztriában születtek. Osztrák állampolgársággal 569 ezren rendelkeztek.

A külföldi állampolgárok magasabb arányát a bevándorlás erősödése mellett az állampolgársági eljárások visszaszorítása is okozta. Az első generációs bevándorlók aránya a tartományi fővárosokban, a nagyvárosokban, a gazdaságilag kiemelt térségekben (a határ menti települések egy része, kiemelt ipari és turisztikai területek) magasabb (1. ábra).

Ma Bécs mellett Vorarlberg, Tirol és Salzburg tartományban él a legtöbb első generációs bevándorló, ugyanakkor a migrációs háttérrel rendelkező (első és második generációs migráns) foglalkoztatottak aránya Bécsen kívül Vorarlberg és Salzburg területén magas (1. táblázat).

Ausztria tartományaiban a bevándorlás alakulásában nagy szerepe volt a szövetségi (központi) törekvéseknek, így a szelektív regionális beruházásoknak (Marshall-terv, infrastruktúra-fejlesztések), de annak is, hogy Ausztria ipari társadalma posztindusztriális társadalommá alakult (Seidel 2000). Kivételt jelent az általános tendencia alól Alsó-Ausztria és Burgenland, e két tartomány a szövetség politikai és gazdaságpolitikai megfontolásai révén zártabb volt és később lépett a fejlődés útjára (különösen Burgenland, ahol a bevándorlás az 1980-as évek közepétől kezdett hasonlítani az országos átlagértékekhez). A be-

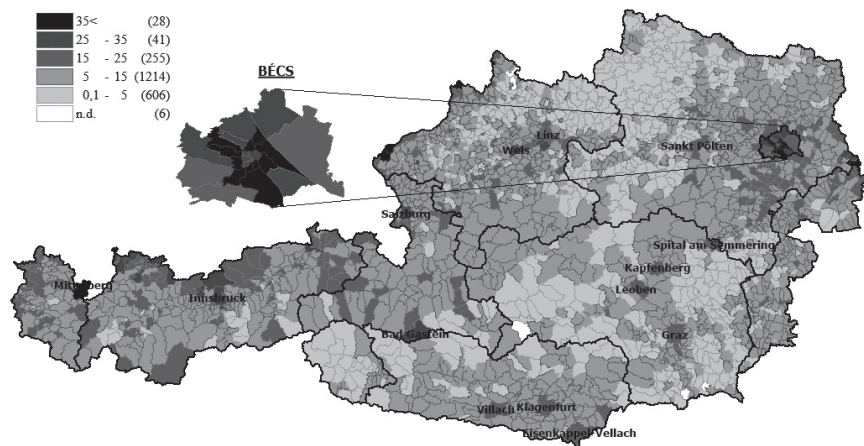
1. táblázat: Az osztrák tartományok főbb, bevándorláshoz kapcsolódó mutatószámai (2015. január 1.)

Main indicators of the states of Austria, related to migration processes (1 January 2015)

Tartomány	Népességszám (fő)	A külföldön születettek aránya (%)	A külföldi állampolgárok aránya (%)	GDP/fő (euró)	A migráns háttérű foglalkoztatottak száma (fő)
Bécs	1 794 770	34,85	25,54	47 700	339 300
Burgenland	288 229	10,92	7,39	27 500	16 700
Karintia	557 371	12,05	8,89	33 300	31 200
Alsó-Ausztria	1 636 287	12,32	8,23	32 500	111 200
Felső-Ausztria	1 436 791	15,11	10,13	40 300	117 900
Salzburg	538 258	17,89	14,42	46 100	58 500
Stájerország	1 221 014	11,76	8,76	35 400	62 200
Tirol	728 537	17,22	13,09	42 000	67 700
Vorarlberg	378 490	19,88	14,89	42 300	48 000

Adatok forrása: Statistik Austria, Wirtschaftskammer Österreich.

1. ábra: A külföldön született népesség aránya a teljes népességből (% , 2015. január 1.)
Share of the population born abroad (% , 1 January 2015)

Forrás: saját szerkesztés a Statistik Ausztria adatai alapján.

vándorlási statisztikákat vizsgálva Bécs és Graz is eltérő képet mutatott a kezdetekben: az ipari térségek mellett a legnagyobb számban ide érkeztek az első vendégmunkások, később követők és családtagjaik. Azonban míg a főváros továbbra is húzószerepet tölt be a bevándorlásban, addig Stájerországban az újonnan érkezők száma a hetvenes évek válsága és a politikai törekvések hatására csökkent. Bár Graz és egyes turisztikai központok továbbra is népszerű letelepedési célnak számítanak, számos település a tartományon belül kifejezetten zárt társadalommal és gazdasággal rendelkezik.

Nemzeti és tartományi kompetenciák a bevándorláspolitikában

Az állami közpolitikai kompetenciák területi szintek közötti megosztása Nyugat-Európában sajátos utat járt be (Csink 2014). Az 1960-as évekre kialakult jóléti állam szolgáltatásait Nyugat-Európában a lakossághoz közelebb álló szintek biztosították, akkor még kizárólag a központi állam finanszírozásában (Torma 2003). A későbbi államigazgatási reformok hátterében a finanszírozási korlátok és a hatékonyság álltak, illetve a globalizáció hatásai, valamint a lakosság tudatosságának erősödése, igényeinek változása voltak rájuk nagy hatással. Az osztrák tartományok szubnacionális szintű bevándorláspolitikai feladatainak körét, illetve a kapcsolódó hatalmi döntéseket a többszintű kormányzás minősége és az autonómia szintje is befolyásolta.

Ausztria föderatív állam, kilenc autonóm tartomány alkotja. A második közigazgatási szintet a 95 politikai kerület jelenti. Ide sorolandó a 15 szabad vá-

ros is, melyek nem tartoznak a kerületek igazgatási fennhatósága alá, viszont a magisztrátusok révén delegált közigazgatási feladatokat is ellátnak. A harmadik autonóm közigazgatási szint a 2 100 önkormányzat. A szövetségi alkotmány a szövetség és a tartományok törvényhozási és végrehajtási kompetenciáit a 10–12. és a 15. cikkelyben rögzíti (Bundesverfassungsgesetz 1930).

Ausztriában 1990-re alakult ki a decentralizáció mai formája. Mindhárom (szövetségi, tartományi, települési) szint képviselői ágazatonként eltérő módon, de együttműködnek. Az állam, a tartományok és az önkormányzatok között pénzügyi kiegyezés (Finanzausgleichsgesetz 2017) szabályozza a kiadások és a bevételek megosztását.

Az alkotmány alapján a bevándorláspolitikai és az integráció kérdésében a szövetség rendelkezik törvényhozási és végrehajtási illetékességgel (például külföldi képviselő, bevándorlás és letelepedés, munkaerőpiaci szabályozások, közegészségügy, idegenrendészet, lakcímbejelentés). E feladatait a szövetség saját intézményeivel látja el, de a feladatok egy részét delegálhatja a tartományoknak (például bevándorlási hivatalok). Az alkotmány kimondja, hogy a tartományok önálló hatáskörben hajtják végre a szövetség törvényeit az állampolgársági eljárás kérdéseiben. A tartományoknak a szövetség által átruházott végrehajtási felelősségi körön túl joguk van saját rendelkezéseik kialakítására is.

A bevándorláspolitikát ma alapvetően a 2006-ban hatályba lépett idegenrendészeti csomag határozza meg: az idegenrendészeti törvény (Fremdenpolizeigesetz 2005), a letelepedési törvények (Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz 2005), illetve a menekültügyi jogszabályok (Asylgesetz 2005). 2017 novemberében egy új törvénycsomag lépett ugyan hatályba, azonban ennek részletei a korábbiakra épülnek. Munkaerőpiaci szempontból a modern bevándorlás és letelepedés irányításának kezdete 1925-re tehető, amikor is megszületett az első, a külföldiek foglalkoztatására vonatkozó törvény. Ennek mai változata is kimondja, hogy az osztrák állampolgárok minden körülmények között elsőbbséget élveznek az osztrák munkaerőpiacon (Ausländerbeschäftigungsgesetz 1975). A következő integrációs döntést az 1960-as évek gazdaságfejlesztési stratégiája alapozta meg, amikor évente 30 ezer külföldi vendégmunkás érkezett az országba. A számukra fenntartott munkahelyeken és a kapcsolódó adminisztratív enyhítésekén kívül nem beszélhetünk integrációs törekvésekről, egyedül Stájerország tartománya hozott létre egy (kérészerűtű) integrációs irodát (Bauböck, Volf 2001). 1980-ra a gazdasági dekonjunktúra a bevándorlás jogi szigorításait is magával hozta (Davy, Gächter 1993).

Ausztriában a külföldiek munkaerőpiaci és társadalmi integrációja sokáig nem kapott hangsúlyt a kutatásokban és a szakpolitikákban. Születtek rövid, egy-egy réteggel foglalkozó tanulmányok, azonban az első átfogó, a migránsok helyzetével foglalkozó nagy kutatás eredményei 1995-ben jelentek csak meg (Fassmann, Münz 1995). A bevándorláspolitikai szigorítása az 1997-ben hozott új idegenrendészeti törvénycsomaggal vette kezdetét, mely a kvótarendszer bevezetésén túl a letelepedést számos feltételhez kötötte (Hardi 2005, 2017;

Jelinek, Szymanski 1997). 2003 után részben enyhült a jogi feltételrendszer, a bevándorláson túl számos más területen (vállalkozás, foglalkoztatás, jóléti ellátás). A 2006-os bevándorlási törvény alapján a határozott idejű tartózkodási engedéllyel rendelkezők gyakran nem vagy csak nehézségek árán tudnak a munkaerőpiacra belépni és integrálódni, de egészében véve is szűkítették az esélyegyenlőség kibontakozását munkaerőpiaci és egyéb deszegregációs szempontból. Az osztrák jogrendszer folyamatosan, adminisztratív eszközökkel nehezítette a migrációt az 1990-es évektől (Cayci, Neugschwendtner, Peryl 2011, 2015).

A szociális ellátás Ausztria 1955-ben hatályba lépett társadalombiztosítási törvényén alapszik (Allgemeine Sozialversicherungsgesetz 1955), a tartományok és önkormányzatok azonban további jóléti kiadásokat vállalhatnak fel. 2014-ben a bevándorolt munkavállalók az összes befizetett járulék 10,7%-át adták, míg a jóléti kifizetésekből csak 6,2%-kal részesültek – tehát kevesebb szociális ellátást vettek igénybe, mint amennyivel hozzájárultak a szociális kiadásokhoz. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a bevándorláspolitikai döntések a jóléti ellátás minden szegmensét érintik, az egészségügyi ellátás és a közoktatás szövetségi szintjét is beleértve.

A politikai kommunikációban a bevándorlási kérdés a kétezres évektől élvez prioritást. Ennek háttérében egyrészt az Európai Unió törekvései, másrészt a társadalmi nyomás áll: a civil közösségek kezdeményezték, hogy a bevándorlók munkaerőpiaci, szociális, illetve társadalmi integrációja fontosabb szerepet kapjon gazdasági, jogi és politikai szinten (Gächter 2008).

Tartományi szinten a koncepciók, az online kommunikációs tartalmak, illetve a vonatkozó jogszabályok összevetése alapján a 2005-ös év hozott változást a bevándorlás és az integráció kérdésében. A tartományok az 1990-es évek végére kezdték felfedezni az integráció gazdaságfejlesztő szerepét, a bevándorláspolitikát formáló integrációs intézkedések mint önálló kormányzási eszközök létjogosultságát (Österreichischer Integrationsfonds 2016). Ebben a többszintű kormányzás mai formájának kialakulása is szerepet játszott. A jogi hatáskörök és a szövetség által delegált feladatok meghatározzák a tartományok bevándorláspolitikáját, az intézkedések eszköztárát, valamint a stratégiai lehetőségeket. Így a tartományok az állami szint előírásaihoz igazodnak az idegenrendészeti és bevándorlási törvények, a munkajog, a jóléti ellátás, illetve az egyenlő elbánás tekintetében. A bevándorlás irányításában az önálló törvénykezést elsősorban az ifjúsáspolitikai, a család- és nővédelem, a területrendezés, az ingatlanszerzés és a szociális támogatások területén tudják alkalmazni. Ezáltal saját hatáskörükben tudják ellensúlyozni a bevándorlás bizonyos hátrányos hatásait, illetve a bevándorlás befolyásolására is adottak a tartományi szintű jogi lehetőségek: a területi szegregáció és a szegénység elleni küzdelemben, a fiatalok támogatásában, a külföldiek ingatlanszerzésének irányításában, a területrendezési stratégiák bevándorlási kérdéseiben (például üzleti, egyetemi, ipari negyedek fejlesztése), a családtámogatások feltételrendszerének bővítésében, az intézmények felügyeletében.

A törvényalkotási lehetőségeken és felelőségeken túl az állami szint és a tartományok fejlesztéspolitikai prioritásai is meghatározóak. Tartományi szinten egyrészt a célkitűzések a pozitív hatások kiaknázására (sokszínűség, a kapcsolatrendszer és a gazdasági szereplők bővülése, az innovációs miliő javítása), a negatív következmények enyhítésére (munkaerőpiaci problémák, együttélési és értékrendbeli konfliktusok, a biztonság kérdései) irányulnak. Különösen olyan intézkedések tartoznak ide, melyeket az állami szint nem ír elő vagy nem biztosít ezekhez jogi és adminisztratív hátteret, de a tartományok szempontjából hangsúlyosak: településfejlesztés, határ menti fejlesztések, további versenyképességi és politikai célkitűzések. Másrészt a tartományok a felsőbb szint feltételrendszere és jogi keretei között működnek, részben átveszik annak kiemelt stratégiáit, de ennek ellenére integrációs koncepcióikban és fejlesztési terveik vonatkozó fejezeteiben nem mutatnak egységes képet.

A 2010 után intenzívvé váló integrációs törekvések több területet érintenek a tartományok célrendszerében és hangsúlyeltolódások figyelhetők meg a kiemelten kezelt területeken, mint a szakképzés-átképzés, a szociális támogatások, a helyi kultúra és értékrend, a köznevelés és közoktatás, a térbeli szegregáció, a politikai integráció vagy az általános közösségi élet területén. Figyelemre méltó, hogy míg a térbeli szegregáció és a gazdasági marginalizáció általában a kutatások és a politikai diskurzusok középpontjában áll, addig a tartományi integrációs célkitűzésekben és eszköztárakban nem e két témakör szerepel az első helyen. Ez alól kivétel Bécs, ahol mindkét kérdéskör kiemelt szerepet kap, illetve Stájerország, ahol a szociális támogatások és Salzburg, ahol a térbeli szegregáció jelent hangsúlyos problémát a stratégiákban és fejlesztési tervekben.

A bevándorláspolitikai és integrációs koncepciók összevetésével felvázolhatók a szövetségi és tartományi célok és prioritások, a jogi, stratégiai és kommunikációs megoldások (2. táblázat).

A jogi eszközöket az alkotmány határozza meg. A szövetségi stratégiák többféle ágazatot és területet fednek le, de a dokumentumok összevetése alapján kiemelhetők közös prioritások. Ezek egyrészt a jogrendszer miatt adottak, másrészt Ausztria fejlesztéspolitikai irányait, az uralkodó politika sarkalatos kérdésköreit követik. A bevándorláspolitikai kommunikációját – a konzulátusokon keresztül a külföld felé is (Österreichischer Integrationsfonds 2013, 2016) – elsősorban Ausztria bevándorláspolitikai céljainak és feltételrendszerének ismertetése jelenti. A tartományok integrációs és fejlesztéspolitikai stratégiái eltéréseket mutatnak. A tartományok a stratégiák és koncepciók szerint igyekeznek minden szereplővel (helyi lakosok, munkaadók, vállalkozók, intézmények, egyházak, önkéntesek) kapcsolatot tartani, az információáramlást vertikálisan és horizontálisan biztosítani, közös megoldásokon gondolkodni. Ez utóbbiban kiemelt szerepük van a helyi önkormányzatoknak. A tartományok ugyanakkor a felsőbb prioritásokat és jogi előírásokat is követik – ez részben az uniós és állami fejlesztési támogatások, valamint a vertikális integráció, azaz a hatékonyság kiaknázása miatt szükségszerű.

2. táblázat: A bevándorláspolitikai állami és tartományi jellemzői Ausztriában (2010–2015)
Federal and state characteristics of the immigration policy in Austria (2010–2015)

Szint	Kommunikáció	Stratégiai prioritások	Törvényhozás, jogi bázis
Szövetség	<ul style="list-style-type: none"> – a feltételek terjesztése – Ausztria céljainak és érdekeinek ismertetése 	<ul style="list-style-type: none"> – alapkészségek, képzés – német nyelv, osztrák kultúra – lakókörnyezet – egészségügy – támogatások feltételrendszere – külkapcsolatok alakulása 	<ul style="list-style-type: none"> – határátlépés, letelepedés – állampolgárság – munkajog – jóléti ellátás – emberi jogok – egyenlő elbánás
Tartományok	<ul style="list-style-type: none"> – együttműködés, információcsere – célok, érdekek összehangolása 	<ul style="list-style-type: none"> – hagyományok és sokszínűség – üzleti, ipari környezet – a közigazgatás fejlesztése – család- és nőkérdés – regionális kapcsolatrendszer – a biztonság kérdései 	<ul style="list-style-type: none"> – család- és ifjúságpolitika – ingatlanszerzés – szociális támogatások – területrendezés

Forrás: saját összeállítás a Bundesverfassungsgesetz (1930), a bevándorláspolitikai jogszabályok és a tartományok fejlesztéspolitikai koncepciói alapján.

Összefoglalás

Tanulmányunkban a bevándorláspolitikai szerepére mutattunk rá. Bemutattuk Ausztria példáján az állami és a tartományi törvényalkotási és végrehajtási kompetenciák, valamint a stratégiai célok és prioritások jellemzőit, hátterét és főbb összefüggéseit. A többszintű kormányzás sarkalatos kérdése a migrációs folyamatok irányításának, nagy szerepe lehet a jelenségek összetett felmérésében, a hatások enyhítésében, illetve az előnyök kiaknázásában. A bevándorlás, a hosszú távú letelepedés a bevándorláspolitikai mellett a versenyképességhez kapcsolódó koncepciókkal, de a politika kommunikációs stratégiájával is befolyásolható.

A bevándorláspolitikai törekvések hátterét az Európai Unió célkitűzései adják, a keretfeltételeket a szövetségi szint határozza meg. Ausztriában a regionális fejlődés migrációs aspektusait, az integrációs feladatokat jelentőségét a tartományok is felismerték. A felelősség és napjainkban már a bevándorlók integrációjának finanszírozása is megoszlik a szövetségi állam és a tartományok között; a tartományok aktív formálói a bevándorláspolitikai eszköztár regionális és helyi szintű fejlesztésének. Ausztria számos települése szintén részt vesz a migrációs jelenségek és kihívások helyi szintű kezelésében. Ebben a tartományok koordinációs szerepe, pénzügyi támogatása, illetve az általuk kommuni-

kált célkitűzések is nagy szerepet játszanak. Jelen kutatás tehát alapjául szolgálhat további, települési szintű vizsgálatoknak, valamint hozzájárulhat a bevándorlás és a regionális versenyképesség közötti kölcsönhatás további kutatásaihoz.

Irodalom

- Allgemeine Sozialversicherungsgesetz (1955): Bundesgesetz vom 9. September 1955 über die Allgemeine Sozialversicherung. *Bundesgesetzblatt*, 189/1955. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10008147> (Letöltés: 2018. március 10.)
- Angenedt, S. (2000): Globalisierung und Wanderungsbewegungen. In Butterwegge, C., Hentges, G. (Hrsg.): *Zuwanderung im Zeichen der Globalisierung, Migrations-, Integration- und Minderheitenpolitik*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Opladen, 35–41.
- Arnbruster, H. (1996): Der rechtliche Rahmen – Einwanderungsbestimmungen einiger Zielländer. In: Horvath, T., Neyer, G. (Hrsg.): *Auswanderungen aus Österreich. Von der Mitte des 19. Jahrhunderts bis zur Gegenwart*. Böhlau Verlag, Wien, 323–361.
- Asylgesetz (2005): Bundesgesetz über die Gewährung von Asyl. *Bundesgesetzblatt I*, 100/2005 <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004240> (Letöltés: 2018. március 10.)
- Ausländerbeschäftigungsgesetz (1975): Bundesgesetz vom 20. März 1975, mit dem die Beschäftigung von Ausländern geregelt wird. *Bundesgesetzblatt*, 218/1975. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10008365> (Letöltés: 2017. december 10.)
- Bauböck, R., Volf, P. (2001): *Wege zur Integration*. Drava Verlag, Klagenfurt
- Biffi, G. (2017): Daten und Fakten zur Flüchtlingszuwanderung: Herausforderungen für das Erwachsenenbildungssystem und Erwerbssystem. *Magazin Erwachsenenbildung: Erwachsenenbildung und Migration*, 31., 33–43.
- Bjerre, L., Helbling, M., Römer, F., Zobel, M. (2015): Conceptualizing and measuring immigration policies. *International Migration Review*, 3., 555–600. <http://doi.org/f7wptm>
- Borjas, G. J. (2001): *Heaven's door. Immigration policy and the American economy*. Princeton University Press, New Jersey
- Böröcz J. (2002): A határ: társadalmi tény. *Replika*, 6., 47–48.
- Bundesverfassungsgesetz (1930). *Bundesgesetzblatt*. 1/1930. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138> (Letöltés: 2018. március 10.)
- Camarota, S. A. (2004): *The high cost of cheap labor - Illegal migration and the federal budget*. Center of Comparative Immigration Studies, University of California. <https://cis.org/Report/High-Cost-Cheap-Labor> (Letöltés: 2018. március 28.)
- Cayci, V., Neugschwendtner, T., Peryl, J. (2011): *Gesetzsammlung Asyl- und Fremdenrecht – Gesetze und Kommentare*. 2. Auflage. ÖGB Verlag, Wien
- Cayci, V., Neugschwendtner, T., Peryl, J. (2015): *Stellungnahme zur FremdenGesetzänderung 2015*. Bundesministerium für Inneres – Beratungszentrum für MigrantInnen, <http://www.migrant.at/wp-content/uploads/stell-fraeg-2015.pdf> (Letöltés: 2017. december 12.)
- Currle, E. (2004): *Migration in Europa: Daten und Hintergründe*. Lucius Verlag, Stuttgart
- Csink L. (2014): *Mozaikok a hatalommegosztáshoz*. Pázmány Press, Budapest
- Davy, U., Gächter, A. (1993): Zuwanderungsrecht und Zuwanderungspolitik in Österreich. *Journal für Rechtspolitik*, 1., 155–174.
- De Haas, H., Natter, K., Vezzoli, S. (2015): Conceptualizing and measuring migration policy change. *Comparative Migration Studies*, 3., 1–21. <http://doi.org/cws4>
- Descy, P. (2014): Projected labour market imbalances in Europe: policy challenges in meeting the Europe 2020 employment targets. In: OECD, European Union: *Matching economic migration with labour market needs*. OECD Publishing, Paris, 315–333. <http://doi.org/cwpw>

- Ellermann, A. (2013): Migration and citizenship. *Newsletter of the American Political Science Association*, 1/2013.
- European Commission (2000): *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on a Community immigration policy*, COM/2000/0757 final <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52000DC0757> (Letöltés: 2017. december 10.)
- European Commission (2003): *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee, and the Committee of the Regions on immigration, integration and employment*. http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0336en01.pdf (Letöltés: 2017. december 11.)
- European Commission (2015): *Policies of the Direction General in Migration and Home Affairs - Annual Activity Report*. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/activity-report-2015-dg-home_may2016_en.pdf (Letöltés: 2018. január 8.)
- Faist, T. (2000): Transnationalization in international migration: implications for the study of citizenship and culture. *Ethnic and Racial Studies*, 2., 189–222. <http://doi.org/ffhs6r>
- Fassmann, H., Münz, R. (1995): *Einwanderungsland Österreich? Historische Migrationsmuster, aktuelle Trends und politische Massnahmen*. Jugend und Volk, Wien
- Fassmann, H., Münz, R. (1996): Österreich – Einwanderungsland wider Willen. In: Fassmann, H., Münz, R. (Hrsg.): *Migration in Europa 1945–2000. Aktuelle Trends, soziale Folgen, politische Reaktionen*. Campus Verlag, Frankfurt, New York, 209–229.
- Finanzausgleichsgesetz (2017): Bundesgesetz, mit dem ein Finanzausgleichsgesetz 2017 erlassen wird sowie das Finanzausgleichsgesetz 1997, das Finanzausgleichsgesetz 2001, das Finanzausgleichsgesetz 2005, das Finanzausgleichsgesetz 2008, das Umweltförderungsgesetz, das Gesundheits- und Sozialbereich-Beiilfengesetz und das Bundespflegegeldgesetz geändert werden und das Bedarfsszuweisungsgesetz aufgehoben wird. *Bundesgesetzblatt I*, 119/2016. https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2016_I_116/BGBLA_2016_I_116.pdf (Letöltés: 2018. március 10.)
- Fremdenpolizeigesetz (2005): Bundesgesetz über die Ausübung der Fremdenpolizei, die Ausstellung von Dokumenten für Fremde und die Erteilung von Einreiseteil. *Bundesgesetzblatt I*, 100/2005. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004241> (Letöltés: 2018. március 10.)
- Gächter, A. (2008): Migrationspolitik in Österreich seit 1945. *Arbeitspapiere Migration und Soziale Mobilität*, 12. Zentrum für Soziale Innovation, Wien. <https://www.zsi.at/attach/p1208vukovic.pdf> (Letöltés: 2018. március 10.)
- Goodhart D. (2004): Too diverse? *Prospect Magazine*, 95., <http://www.prospectmagazine.co.uk/2004/02/toodiverse/> (Letöltés: 2017. december 9.)
- Haindorfer, R. (2013): Ost-West-Pendeln und soziale Integration in den Herkunftsgesellschaften. *SWS-Rundschau*, 53., 110–130.
- Hanson, G. H. (2005): *Why does immigration divide America? Public finance and political opposition to open borders*. Center of Comparative Immigration Studies, University of California, San Diego (CIS-Working Paper; 129.)
- Hardi T. (2005): Határon átnyúló ingázás, munkavállalás az osztrák–magyar határtérségben, *Tér és Társadalom*, 2., 65–81. <http://doi.org/cws3>
- Hardi T. (2017): Ingázó munkavállalás az osztrák–magyar határtérségben az uniós csatlakozás előtt. In: Jankó F., Fábíán A., Hardi T. (szerk.): *Burgenland. Nemzetstratégiai Kutatóintézet*, Budapest, 477–500.
- Hardi T., Lampl Zs. (2009): Ingázó munkavállalás. In Hardi T., Tóth K. (szerk.): *Határaink mentén: A szlovák-magyar határtérség társadalmi-gazdasági vizsgálata*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 131–145.
- Hautzinger Z., Hegedüs J., Klenner Z. (2014): *A migráció elmélete*. Nemzeti Köszszolgálati Egyetem, Budapest
- Hervainé Szabó Gy. (2015): *A jóléti közpolitika a 21. században*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár
- Hoerder, D. (2002): *Cultures in contact: World migrations in the second millennium*, Duke University Press, Durham
- Jelinek, A., Szymanski, W. (1997): *Fremdengesetz 1997 - Gesetztext, Materialien, Textgegenüberstellung der alten und neuen Bestimmungen*. Manz Verlag, Wien

- Kováts A. (2014): Migrációs helyzetkép Magyarországon. In Tarrósy I., Glied V., Vörös Z. (szerk.): *Migráció a 21. században*. Publikon, Budapest, 349–368.
- Kutasi G. (2012): Régiók és piacok a világgazdaságban – általános körkép. In Blahó A., Kutasi G. (szerk.): *Erőközpontok és régiók*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 17–32.
- Manssor, A., Quillin, B. (2006): *Migration and remittances*. The World Bank, New York
- Modood, T., Salt, J. (2011): Migration, minorities and the nation. In: Modood, T., Salt, J. (eds.): *Global migration, ethnicity and britishness*. Palgrave, Basingstoke, 3–13.
- Mohan, G. (2010): Local and regional 'development studies'. In: Pike, A., Rodríguez-Pose, A., Tomaney, J. (eds.): *Handbook of local and regional development*. Routledge, Oxon, 43–55. <http://doi.org/cws7>
- Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz (2005): Bundesgesetz über die Niederlassung und den Aufenthalt in Österreich. *Bundesgesetzblatt I*, 100/2005. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004242> (Letöltés: 2018. március 10.)
- Oltmer, J. (2017): *Globale Migration. Geschichte und Gegenwart*. CHB-Beck Verlag, München
- Ortega, F., Peri, G. (2009): *The causes and effects of international migrations: Evidence from OECD countries 1980-2005*. National Bureau of Economic Research, Cambridge <https://ideas.repec.org/p/nbr/nberwo/14833.html> (Letöltés: 2017.december 3.) (NBER Working Papers; 14833.)
- Österreichischer Integrationsfonds (2013): *Deutsch Sprechen – Österreich Verstehen*. ÖIF, Wien (Zusammen – Österreich; 4.)
- Österreichischer Integrationsfonds (2016): *Regeln Vermitteln – Zusammenhalt Stärken*. ÖIF, Wien (Zusammen – Österreich; 1.)
- Patay, T. (2017): A comparative analysis of migration policies – (Good) practices from Europe. *Acta Universitatis Sapientiae, Economic and Business*, 5., 139–154.
- Ravenstein, E. G. (1885): The laws of migration. *Journal of the Statistical Society*, 2., 167–235.
- Rechnitzer J. (1993): Szétszakadás vagy felzárkózás. A térszerkezetet alakító innovációk. MTA RKK, Pécs, Győr
- Rechnitzer J. (2004): A városhálózat és a régiók formálódása. *Magyar Tudomány*, 9., 978–990.
- Risse-Kappen, T. (1996): Exploring the nature of the beast. International relations theory and comparative policy analysis meet the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 1., 53–80. <http://doi.org/cf3gjj>
- Seidel, H. (2000): Austria's economic policy and the Marshall Plan. In: Bischof, G., Pelinka, A., Stiefel, D. (eds.): *The Marshall Plan in Austria*. Transaction Publishers, New Brunswick, 247–290.
- Smith, J. P., Barry, E. (1997): *The new Americans. Economic, demographic and fiscal effects of immigration*. National Academy Press, Washington
- Thorsby, D. (2001): *Economies and culture*. Cambridge University Press, Cambridge
- Tomka B. (2009): *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Osiris Kiadó, Budapest
- Torma A. (2002): Önkormányzati reformok Nyugat-Európában és tanulságaik. *Magyar Közigazgatás*, 9., 513–521.
- Treibel, A. (2011): *Migration in modernen Gesellschaften – Soziale Folgen von Einwanderung, Gastarbeit und Flucht*. Juventa Verlag, Weinheim, München
- Valler, D. (2010): The evaluation of local and regional development policy. In: Pike, A., Rodríguez-Pose, A., Tomaney, J. (eds.): *Handbook of local and regional development*. Routledge, Oxon, 569–580. <http://doi.org/cws5>